

LIETUVIŠKAS ŽODIS

Žodžio, giesmės, poezijos ir dainos pynė, paruošta Prano Zarankos,
atlikta Detroito ateitininkų Dainavoje 1957 - tais metais

ATLIKĖJAI:

LIETUVIŠKAS ŽODIS - Pr. Zaranka,
VAIDILUTĖS: Dalia Mikaitė, Valentina Pajaujytė, Jurina ir Vida Smagrauskaitės,
Ramunė Valukonytė, Irena Šulcaitė.
VAIDILA - Juozas Polikaitis, JOGAILA - Narimantas Udrys,
MAŽVYDO KATEKIZMĄ atneša - Kostas Stankus,
DONELAIČIO METUS - Violeta Majauskaitė,
“ANEI RAŠTO” - Daiva Bajorūnaitė, “KAD TU, GUDE” - Vytas Ruseckas,
MOTINA - Marytė Skirgudaitė, VAIKAS - Vytas Polteraitis ,
KNYGNEŠYS - ALGIS BARAKAUSKAS, “AUŠRA” - Giedrė Bajorūnaitė,
“VARPAS” - Donatas Lišauskas, “ EINU KAIP VALDOVAS - Jonas Švreckis,
“VĖJAVAIKIS” - ARŪNAS UDRYS, “TU NEMATEI” - Romas Bublys,
“ŠAUKIU AŠ TAUTĄ” - Arūnas Udrys, “O, ŽEME” - Valerijus Gražulis
BERNIUKAS - Jonas Skirgudas, MERGAITĖ - Daiva Bajorūnaitė, VAIKAS -
TAUTINIS ŠOKIS - GIEDOJO IR DAINAVO - Visi

- I. JŽANGA: O mūs šventas lietuviškas žodi,
Kaip ramunė prie kelio pražydęs,
Ne kaip vergas šiandien pasirodyk,

II. L. ŽODIS: Aš esu lietuviškas žodis. Senas. Tūkstantmentis . . . Dar prieš Kristaus

gimimą skambėjau jūsų protėvių lūpose. Mylėjau savo motiną - indo - europiečių prokalbę ir jos atminimą iki šiai dienai daug kame išlaikiau. Kuomet mano seserys - graikų , lotynų, slavų , germanų ir romanų kalbos pasibarstė po Europą besimaišydamos ir besikaitaliodamos, aš iš Mažosios Azijos jūsų protėvių atneštas prie Nemuno ir Baltijos jūros krantų, žaliųjų girių pavėsy augau ir brendau.

Skambėjau aš giesmėse vaidilučių, amžinąją ugnį Praamžiui bekurstančių.

II. VAIDILUTĖS (eina aplink aukurą, deda rūtų šakeles, gieda suplikacijų - Šventas Dieve gaida)

O Praamžiau, dangaus ir žemės tėve, siunčiame tau mūsų maldas. Kaip dūmas tegul jos dangun kyla ir kasdien šlovina tave.

Tau dėkui už saulę motulę, už mėnulį ir žvaigždes.

Už žemę, kuri grūdą augina, už upes ir už girias.

Padėk mums šventą ugnį kūrenti, laimę atsiųsk mūsų namams.

Padėk vyrams piktą priešą atremti, niekam ir niekad nevergaut.

Savo jaunystės žalią vainiką tau aukojame nuoširdžiai.

Praamžiau, galingiausias dieve, teikis priit mūsų maldas.

III. ŽODIS: Skambėjau aš lūpose vaidilų, ramindams ir audrindamas širdes narsių kareivėlių , kai jie rengėsi žiauriai kovai , smarkiam mūšiui per kiaurą naktelę.

IV. VAIDILA: “ Neliūdėkim, bernužėliai, kad keliauti pasirengėm dausų šalėlėn.

Ten šalėlė daug gražesnė, ten saulelė daug kaitresnė, o buitėlė daug linksmesnė.

Triskart saulė kruvinai tekės, trskart kraujuose leisis, o mes kaip ažuolai stovėsime, žingsnio nepasitrauksim. . .

Vai tu žiauri giltine, juodoji giltine, tu užmerksi mūsų šviesiąsias akeles, bet ar nebuvai mūsų vergė, kurią mes siuntėdavom, kur panorėdavom.

Dar tu, žiaurioji, mums pavergausi, kol mes tapsime tavo auka.

Nors mūsų kūnai nejudėdami atsiguls ant kietos svetimos žemės, bet mūsų vėlės pakils šviesion dausų šalin, kut su garsiais protėvių didvyriais linksminsimės, dieną naktį bepuotaudami, savo žygiais besigirdami . . .

Nutils žemėje mūsų lūpos ir daugiau nebebylos, bet užtai amžinai apie mus skambės garsios vaidilų dainos, mūsų žygius apdainuodamos,

mūsų vardus garsindamos, skambės, kol danguj saulė žibės, kol kas ant žemės gyvens, kurie narsią gerbia sielą. . .

Dabar, berneliai, balnosim žirgelius, kovon stosim . . .

Skinsim šveitriais kalavijais sau kelią dausų šalin. . .” *Vincas*

Krėvé

V. ŽODIS: Nuo Baltijos iki Juodosios jūros nešiojo mane Vytauto kariai su kryževiais kirsdamies, su totoriais po stepes besivaikydami, tik neradau aš vietos kunigaikščių laiškuos, tik nebuvo kam lietuvišku žodžiu įstatymus surašyti, knygas lietuviškas išleisti. Ne visada svetimomis kalbomis sekėsi mūsų kunigaikščiams savo mintį išreikšti. Apgaudinėdavo priešų papirkti raštininkai, brolių su broliu sukiršindavo. Klausykime, sugrįžę 527 metus atgalios, kaip Jogaila diktuoja laišką kalėjime kalnčiam savo broliui Švitrigailai:

VI. JOGAILA: “Rašyk, rašyk. Sakyk, kad aš gailiuosi jaunystės jo. Labai gaila. Taigi. Tu parašyk jam, kad aš jau senas. Visai pasenęs. Taigi. Parašei? Ar jis mane užmiršo? Aš neužmiršau. Neužmirštu aš nieko. Niekuomet. Aš laiminu į vienuolyną. Taigi. Prašau Aukščiausiąjį šventos apvaizdos. Visi vienuoliai mes. Tik tai vienuoliai. Gyvenimą praeinam be pastogės. Rašyk tu jam, ir aš – vienuolis. Taigi. Nuo pat gimimo mano . . . Nuo pat lopšio. . . Kalėjimas . . . Kalėjimas. Teisybė. Kas yr kalėjimas? Nežino niekas. Gyvenimas – kalėjimas. Teisybė. Ar parašei? Rašyk, tegu neliūdi, atsisakydamas pasaulio šio džiaugsmų. Dienos šviesos. Nakties tamsybės. Kas yr gyvenimas? Trumpa viešnagė. Visi mes esame svečiai pasauly. Ir tu esi, ir vyskupas, ir aš. Rašyk, aš ažuolą jau pasirinkau. Lentom išpjauti liepsiu. Taigi. Rąstais. Tegū, kol gyvas aš, padirbs man grabą. Kaip lopšį storą, sunkų. Kaip vežimą. Namu turiu keliaut. Pas mano tėvą, Aukščiausiąjį. Namu. Namu. Aš svečias. . . Rašyk, aš laiminu. Ir aš drauge su juo verkiu. Gailiuosi. Gal susitiksime kada. . . daanguj . . .

VII. ZBIGNIEVAS – lenkų vyskupas:

Aš jau baigiau. (Duoda Jogailai laišką)

VIII. JOGAILA: Pasirašyti reikią?

IX. ZBIGNIEVAS : Ganės ir antspaudo. . . Štai šitoj vietoj . . .

X. ŽODIS: Praėjo geras šimtmetis, kol mane lietuvišką žodį išvydo spausdintą knygos puslapiuos. (Atnešama knyga ir atverčiamas puslapis)

MARTYNO MAŽVYDO

CATECHISMUSA PRASTI ŠŽADEI

1547

ŽODIS: Tai buvo pirmoji lietuviškoji knyga. Katekizmas - išleistas Mažojų Lietuvoj, Prūsijos. Dauguma pirmųjų lietuviškų knygų buvo religinės. Dailiuoju lietuvišku žodžiu pirmasis prabilo Kristijonas Donelaitis (1714 - 1780) savo "METŲ" poema.

XI. II MERGAITĖ skaito iš "Metų":

"Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventes;
Sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą mielą.
Sveiks kvietkelėmis pasidžiaugęs, sveiks prisiuostęs;
Sveiks, Dieve, duok, sulauk dar daug pavasario švenčių
Irgi, sulaukęs jas, vis sveiks ir drūts pasilinksminks.
Taip, Dieve, duok kožnam, kurs mūsų Lietuvą garbin
Ir, lietuviškai kalbėdamas, baudžiąvą seka,
Tam, Dieve duok sulaukt kasmets pavasarį sveiką,
Ogi pabaigus tą, po tam ir vasarą linksmą.
Taip prieš Sekmines, būrus į baudžiąvą kviesdams
Ir, kas reik atlikt, pamokindamas, sveikino Pričkus.
"Mes, lietuvninkai vyžuoti, mes, nabagėliai,
Ponams ir tarnams jų, rods, prilygti negalim;
Bet ir poniškas ligas kentėt neprivalom.
Ak, kaip daug mieste bei dvaruose prisistena,
Kad mus atlankyti pamaži vėl vasara rengias.
Čia viens, rekaudamas durnai, su podagra pjaunas,
O kits ten, kitiap dūsaudamas, daktaro šaukia.
Ai! Dėl ko ponus taip skaudžiai ligos kankina?
Kodėl jų taip daug prieš laiką giltinė suka?
Todėl, kad jie, būriškus išjuokdami darbus,
Su griekais kadien vis tingėdami penis,
O štai mes, mieste per nieką laikomi būrai,
Pasukų kiek ar išrūgų skystų pasisiurbę,
Vis tekini, kaip klapams reik, atliekame darbus.
O kad kartais kokį dar lašinių šmotelį,
Ar dešros lietuviškos bent kiek paragaujam,
Tai tuo daugiau uždėts mums sekasi darbas."

XII. ŽODIS: Tie patys, Donelaičio gražiai aprašyti kaimiečiai, vargšai būrai, baudžiauninkai mane - lietuvišką žodį daugiausia ir išsaugojo.. Kai bajorai dvaruos savo liežuvius lenkiškai nusmailino, kai tik vienas kitas išsimokslinęs lietuvis lietuvių kalba besidomėjo, aš gyvas buvau po šiaudiniu stogu: pasakose, mįslėse, patarlėse ir priežodžiuos, skambėjau dainose:

XIII. DAINA: Ant kalno klevelis stovėjo, klevelio lapeliai mirgėjo.
Klevelio lapeliai mirgėjo, brolis ant žirgelio sėdėjo.
Brolis ant žirgelio sėdėjo, su jauna mergelė kalbėjo.
Su jauna mergelė kalbėjo, auksinį žiedelį žadėjo.

XIV. ŽODIS: Kalbėjo meilūs žodelius berneliai, žiedelį žadėjo ir žvangėjo piršlių
žvaguliai, suokė piršlys melagis, lakstė po kaimą kvieslys dailiu
žodeliu į vestuves kviesdamas, po jų visą savaitę dainos ir
linksmos ir liūdnos skambėjo:

XV. DAINA: Močiute, širdelė, tai tau, tai tau, auginai dukrelę ne sau, ne sau.
Sukrovei kraitelį į skryneles, išleidai dukrelę į marteles . . .

XVI. ŽODIS: Lietuvos kultūros centras nuo seno buvo Vilnius. Dar 1579

m.

Jėzuitai čia įsteigė akademiją, kuri tapo Vilniaus Universitetu.
Dėstomoji kalba buvo lotynų, vėliau lenkų. Kilo betgi
susidomėjimas Lietuvos praeitimi, lietuvių kalba. Atsirado ir
profesorių ir studentų mylinčių lietuvišką žodį. Tą meilę dar
daugiau skatino vokiečių mokslininkų ir poetų susidomėjimas
lietuvių kalba, dainomis. Herderis,

Lessingas, Goethe išskėlė lietuvių dainų grožį. Buvo randama, kad
lietuvių kalba sena ir panaši į lotynų ir senąją graikų kalbą. Milkės
žodyno prakalboje trys mokslininkai Jenishas, Heilbergas ir
Kantas pabrėžia, kad lietuviai, netekdami savosios kalbos ir tuo
pačiu nutausdami, neteksia gerųjų savo tautos savybių.

Į lietuvių tautą jau buvo žiūrima kaip į išmirštančią tautą.
Tačiau gyvenimas rodė kitaip. Štai žemaičių patrijotinio sąjūdžio
narys Simanas Stanevičius rašo:

“ Mačiau Vilnių, seną miestą,
Seną mokslų gyvenimą,
Nuo žemaičių beapsėstą,
Ir jų tikrą sutarimą.

Šlovė visus sujudino
Gera tėviškei daryti,
Ir ką amžiai sugadino,
Čėsas yra sutaisyti.

Daugel metų sviets rokavo,
Mūsų žemė kaip pražuvo,
Kaip užmiršo kalbą savo
Ir užmiršo kuomi buvo.

Tarp žemaičių vis atgijo
Garbė tėvų ir liežuvis;
Meilė tarp jų išsiliejo,
Atsibudo ir lietuvis.”

Simanas Daukantas, vyskupas Motiejus Valančius rašė knygas žmonėms, vedė juos savarankiško gyvenimo keliu.

Deja, Lietuvoje rusų caras viešpatauja jau nuo 1795 m. Po pirmojo sukilimo 1830 - 31 m. uždaromas Vilniaus universitetas, po antrojo - 1864 m.

uždraudžiama spausdinti lietuviškas knygas lotynų raidėmis, uždaromos lietuviškos mokyklos, vienuolynai.

- XVII. MERGAITĖ: Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda,
Tegu, sako, bus Lietuva ir tansi ir juoda. *A. Baranauskas*
- XVIII. BERNIUKAS: Kad tu, gude, nesukauktum, ne taip , kaip tu nori,
Bus kaip Dievas duos, ne tavo priesakai nedori.
- XIX. MOTINA su rateliu ir vaiku:
Skaityk, vaikelį, Aukso Altorių,
Lietuvišką raštą išmok.
Lietuvišką maldą girdėti tenoriu
Iš tavo burnytės jaunos.
- XX. VAIKAS: (skaito) Tikiu į Dievą Tėvą Visagalį dangaus ir žemės Sutvėrėją . . .
- XXI. ŽODIS: Lietuvišką žodį išlaikė motinų pasišventimas, ta didžioji mūsų
tautos VARGO MOKYKLA. Šalia jos juntame kitą tautos didvyrį - lietuviško
žodžio skleidėją, kovotoją - knygnešį.
- XXII. KNYGNEŠYS: (įbėga uždusęs su knygų maišeliu) Pabėgau . . . Ir kailį
sveiką
išnešiau. Kailį ir knygas . . . Paslėpk, motin, gali dar ir čia užsukti,
nors mano draugas juos kitan šonan nuviliojo.
- XXIII. VAIKAS: Dėdės veidas kruvinas!
- XXIV. KNYGNEŠYS: Niekis, vaike, per krūmus bėgdamas šaka nusibrozdinau.
Tai tik lašeliai kraujo už knygas, už lietuvišką žodį išlieti . . . Ne vienas gi
knygnešys kraujo klane gulėti paliko . . .
- XXV. VAIKAS: Dėde, ar tu nebijai?
- XXVI. KNYGNEŠYS: Ne, vaikeli. Žinau, šventą darbą dirbu, lietuvišką žodį ginu.
Nebijau, jei ir pagaus, jei Sibiran ištrems. Mano darbas nebus veltui. Jį
tęs kiti.
Kol Lietuvai laisvės rytas nušvis.
- XXVII. ŽODIS: Laisvės ryto pranašu buvo "Aušra".

XXVIII. MERGAITĖ:(įeina su atskleistu laikraščiu rankose)
AUSZRA 1883 - 1886

Aš esu laikraštis "Aušra". Redagavo mane dr. Jonas Basanavičius, svetimame krašte - Bulgarijoj gyvendamas. Rūpėjo jam, kad lietuviai savo praeitį žinotų, kad pabustų iš gilaus miego. Pirmame numery jis rašė: "Visokie vargai ir ilga sunki vergijaa išdildė iš mūsų atminties laimingesnio ir nevergiško gyvenimo atminimą; užmiršome kuomi senovėje buvome ir tik retoj dainoj ar pasakoj randi paminklą iš praeities mūsų. . Liko dar kalba garbinga, bet ir ta nyksta. Nelietuviškos mokykjos naikina lietuvių kalbą ir neduoda to, ko norėtų duoti mokykla gimtąja kalba. Ko neduoda mokyklos, reikia patiems pasirūpinti. Kaip aušrai auštant ant žemės nyksta nakties tamsybė, kad taip prašvistų ir Lietuvos dvasia!"

Mano puislapiuos garbingoji Lietuvos praeitis ir laimingai vaizduojamoji ateitis ir rado daugiausia vietas.

"Mylėk , lietuvi, tą brangią žemę,
Kame nuo amžių tėvai gyveno.
Čia tavo kūnas sau maistą semia,
Čia tavo dvasiai tiek sveiko peno.
Mylėk jos kalbą, senovės būdą,
Jos girių kvapą, žaliąsias pievas.
Į jos dirvonus pasėjęs grūdą,
Žinai, kad laimins pasėlį Dievas. Rašė Maironis

Nešė mane Lietuvon iš Prūsų knygnešiai, Silvestro Gimžausko žodžius kartodami:

"Kad aukso man kalnus kas nors davinėtų
Ir už tai tik kalbą atiduot reikėtų:
Spjaučiau ant to aukso, prasmeg įsai suvis,
Man už jį brangesnis prigimtas liežuvis."

Neilgai aš šviečiau lietuviams. Tačiau rytai brėško ir dar aiškiau į žmones prabilo laikraštis "Varpas".

XXIX. BERNIUKAS (įeina nešdamas laikraštį) "VARPAS" 1889 -1906

Kad rytą saulė spinduliu pirmiausiu
Apreiškė žemei tekėjimą savo,
Užgaudė Varpas liepimu aiškiausiu,
Tarytum įsai žmogaus lūpas gavo:
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite.

XXX. ŽODIS: Taip kėlė lietuvių tautą Varpo redaktorius iki mirties dr. Vincas Kudirka. Varpo puslapiai buvo pilni konkrečių reiškinių nagrinėjimo. Ir į jaunimą kreipiamasi labai aiškiai, atvirai, tiesiai:

Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdus

Ir dirvos neapleisk. Tuomet, kada jausi,
 Kad kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
 Vėlu juk prie darbo: nesėsi, nepjausi.
 Kol dega krūtinėj šventa ugnis toji,
 Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
 Jog menkas ir silpnas net mižinu stoji,
 O dirbk, idant neitų ugnis ta ant nieko!

Kol dar idealais, bro! besigėrėsi,
 Siek prie idealo, tik doro ir aukšto,
 O skubink! Paskui tu . . . jų išsižadėsi
 Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto.
 Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą,
 Nestodams, kad kartais į tinginius kliuvenęs,
 Tu nesupelytum ir neitum į kapą
 Be likusio ženkle, kad žmogumi buvęs.

O jeigu apilsis sunkiam darbe savo
 Ir, nykstant spėkoms jau nuliūsi, nerimsi,
 Tai žvilgtelk į darbą jaunų draugų tavo -
 Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi. *Vincas Kudirka*

XXXI. ŽODIS: Spaudos draudimo metu ėjo ir daugiau laikraščių: GARSAS, ŠVIESA, APŽVALGA, TĖVYNĖS SARGAS ir kiti. Visi jie kėlė lietuvių susipratimą. Kova už lietuvišką spausdintą žodę 1904 metais laimėta.

Praėjo dar keliolika metų ir lietuvis išgirdo:

XXXII. DAINA: Kelkis , kelkis, berneli, kelkis kelkis jaunasai,
 Laikas joti į karužę ginti laisvės Lietuvos.

XXXIII. ŽODIS: Ir vyrai nuo Nemuno renkas, nuo Dubysos, Neries ir nuo Mušos,
 Ima šautuvus drąsiai į ranką ir pėsti išeina į mūšį. *A. Miškinis*

XXXIV. DAINA: Jie išėjo tėvynei parnešti laisvę brangią, kaip žiedas lankos,
 Kad galėtų vėl rūtos žaliuoti ir dainelė skambėtų laisva.

XXXV. ŽODIS: Ir suskambo, kaip Lietuvos laisvės daina graži skambus ir
 lietuviškas žodis , poeto Putino tartas:

Einu, kaip valdovas, ir laisvas, ir didis, -
 Kaip šiandien nužengęs nuo rankos Kūrėjo
 Į naują, pernykštę, garuojančią žemę,
 Einu paaukoti jai atvirą širdį, -
 Einu į pasaulį gyvent ir mylėti.

XXXVI. ŽODIS: Ak, visaip žodį kūrė ir dailino , ir šveitė, ir laužė, ir minkė poetai,
 rašytojai. Pasipešdami, pasibardami, o vistiek mylėdami ir turtindami.

Štai 1922 m. Kazys Binkis išleidžia "Keturių Vėjų" "Žurnalą, skelbia
 naujus laisvus polėkius. Lietuviškas žodis jo lūpose gyvas ir šmaikštus:

VĖJAVAIKIS

Pasikinkęs jauną vėją, vėtrą šaunią apkabinęs,
Leidžiuos per padangių plynės su pavasariais lenktyniais.
Gulbės kelią! Gervės kelią! Debesų keliu didžiuoju aš važiuoju.
Mano skraistė lengvo rūko plasta padangėj ištįsus.
Mano vėtra kai padūko - išsislapstė žvaigždės visos,
Mėnuo nuo dangaus paspruko.
Kas man vėtrą paviliotų? Kas man vėją pažabotų?
Debesų keliu didžiuoju tik aš vienas tevažiuoju. . .
Lik , pavasari tarp pievų, gaudyk savo varles skliekus.
Paukštės ilstančios, - Su Dievu! Aš pralenkiu ir palieku.

XXXVII. ŽODIS: Poetas Jonas Aistis - Aleksandriškis švelniausiais vaizdais kalba apie intymius sielos virpėjimus, apie nuostabų gamtos grožį:

XXXVIII. MERGAITĖ: Tu nematei, kaip vakaras pravirko tąsyk,
Kaip galvas nulenke raamunės,
Kaip voratinkliuos pakibo karoliukais rasos,
Kaip buvo ten miela, ramu . . .
Tu nematei, kaip vakars linus užmerkė,
Tu nežinai, kaip miela buvo. -
Ten smilgos aikčiojo, tenai čiobreliai verkė,
Ten buvo baisiai įstabu. *J. Aistis*

XXXIX. DAINA: Tu mik, o sapne tau drugeliai sapnuosis
Ir sparneliais lengvais tave mariomis neš.
Tu mik, nebijok - aš tave paliūliuosiu
Ir per nakt, naktųžėlę budėsiu aš čia.
Žiūrėk, kaip ten vyšnios ir obelys miega,
Kaip sidabro akim praregėjo naktis.
Atjos karaliūnas per kvepiantį sniegą, -
Jam veja ir takai obelių nusnigti. *Ž. J. Aisčio*

XL. ŽODIS: Poetas Antanas Miškinis nepriklausomą Lietuvą, pačių lietuvių susikurtą,
vadino seserimi: "Tave papuošt žadėjom, kaip tikrą savo seserį,
Esi pačiam žydėjime ir pačiame pavasary."

XLI. TAUTINIS ŠOKIS.

XLII. ŽODIS: Deja, tą patį pavasarį, pačioje valstybės jaunatvėje Lietuva ir vėl laisvės netenka. Poeto Bernardo Brazdžionio lūpomis lietuviškasis žodis šaukia:

Šaukiu aš tautą, GPU užguitą
Ir blaškoma, kaip rudeno lapus,

Į naują vieškelį, į naują buitį,
Kur niekad šiaurūs vėjai neužpūs.
Šaukiu lietuvi burtis prie lietuviu
Ir gyvą žirdį prie gyvos širdies,
Kad tamsiame vidurnaktį nežuovę
Pakiltų rytmečiui gyventi ir žydėt.

Tamsus vidurnaktis jau antrą (kelintą) dešimtmetį Lietuvą dengia, bet rytmečio visur lietuvis laukia. Laukia todėl, kad iš savo krašto išblokštas, jis išsinešė lietuvišką žodį.

Pasak filosofo Juozo Girniaus : “Negalėjome išsinešti nei Dubysos, nei Alaušo , nei Rubikių nei Šatrijos, nei Rambyno, nei pagaliau Anykščių šilelio su Puntuku. Bet pasaka, daina, Maironis ir Vaižgantas, “Marija, Marija” ir “Pulkim ant kelių” atlydėjo mus ir svetur ir lydės, kol galėsime grįžti į tėvų šalį. Per juos nešamės širdyje pačią Lietuvą!

Plačiam pasauly lietuviškasis žodis, poeto Henriko Nagio lūpomis rauda, sielvartauja prarastosios žemės:

O žeme, aš girdžiu, kaip tu verki po mano kojomis -
Tavo akis užklojo kietas grindinio akmuo.
Tavo krūtinę slegia miestų milijonai,
Ir žaizdos, prakirstos ligi širdies, tau kūną kloja,
Ir tavo drumstas kraujas trykšta bokštuos purviniuos.
Kaip sielvartingai tu po mano kojom raudi !
Kaip plaka tavo mirštanti juoda širdis ! -
Ją geležis, akmuo ją prislėgė taip skaudžiai,
Man, rodos, kad ir mano širdį akmenys labiau vis spaudžia
Ir ji pirmųjų paukščių grįžtant jau nebegirdės.

O taip norėtusi į lygumas plačias dar grįžti,
Ir brist per žolę šlamančią, ir naktimis klausytis
Kaip skrenda vėjas, lenkdamas medžius . . .
Ir ramų vakarą pro langą žemės kvapas sklįstų,
Ir į juodąsias ažuolų viršūnes žvaigždės kristų,
Tarytum kibirkštys iš didelių laužų . . . *H. Nagys*

Tačiau mūsų sielvartas nėra beviltis. Viltį, tikėjimą girdime partizanų dainoj:

XLIII. DAINA: Toli už girių leidos saulė, dainavo broliai ardami,
Dainavo tėviškės artojai, juodą arimą versdami.
Stovėjai, mama, tu prie lango, sakei, kad vakaras gražus
Ir per naktis tu nemiegojai, prie lopšio supdama vaikus.
Dabar ilgu žaliajam sodžiu toli išklydusių vaikų,
Ir vakarai tokie nuobodūs, be jokio džiaugsmo , be dainų.
Bet lauk, motule, aš sugrįšiu, sugrįšiu tavęs išbučiuot.
Kaip gera pas tave , mamyte, pabūti ir pasisvečiuot.

XLIV. ŽODIS: Viltį, tikėjimą, kad ateis diena, kai galėsime laisvai sugrįžt pas motiną - tėvynę, turime nešiot ir ugdyt širdyje, kad kartu su ten vergiją iškentusiais galėtume kartoti Bernardo Brazdžionio troškimą:

O, mūs šventas lietuviškas žodi,
Kaip ramunė mūs žemėj pražydęs,
Iš gimtųjų viensėdžių ir sodžių
Tu skambėk stebuklingas ir didis.

Kompiuteriu perrašyta 2003 m. gegužės mėnesio 26 d. Livonia, MI USA